

Tijdschrift van de Historische Kring "Baerne".

5e jaargang - nummer 2 - mei 1981.

Verschijnt viermaal per jaar.

Losse nummers à f 1,50 verkrijgbaar bij mevrouw N. Kuyt-Smit, Van Wassenaerlaan 16, Baarn.

Redactie : J. Kruidenier
E. Witsenburg-Horsman

Typewerk : H. Reitsma

Redactie-adres : J. Kruidenier, Smutslaan 2, Baarn.
Tel. 02154 - 17860.

o-o-o-o

De Historische Kring "Baerne" stelt zich ten doel het bestuderen van en belangstelling kweken voor geschiedenis in het algemeen en van Baarn in het bijzonder. Zij tracht dit doel te bereiken door middel van het organiseren van lezingen, excursies, tentoonstellingen en het uitgeven van een eigen tijdschrift.

Naast deze algemene activiteiten bestaat de mogelijkheid toe te treden tot de volgende werkgroepen:

1. Werkgroep Oudheidkamer

Deze groep houdt zich o.a. bezig met het beheer en het uitbreiden van de kollektie Gemeentelijke Oudheidkamer.

Inlichtingen: mevrouw J. van den Brink, Prof. Meijerslaan 10, Baarn. Tel. 02154 - 20161.

2. Werkgroep Archeologie (Arwe)

Inlichtingen: mevrouw A. Westerling, Kroningslaan 4, Baarn. Tel. 02154 - 15587.

Dagelijks Bestuur van de vereniging:

Voorzitter : mevrouw G.M. Crootendorst
Secretaris : de heer B. Braat, tel. 02154 - 12523
Penningmeester : de heer E. v.d. Steeg, Talmalaan 39, Baarn.

Postadres van de vereniging: postbus 326, Baarn
Bankrekeningnummer : 30.47.28.292 t.n.v. H.K.
"Baerne"

Postgironummer : 4192133 t.n.v. H.K. "Baerne"

o-o-o-o

INHOUD

Van de redactie

Baarnse persoonlijkheden

Herinneringsbeelden uit de Vuursche

De Vuursche kei

Het kerkje van de Vuursche

In de Vuursche stond de tijd bijna stil

Mededelingen

Driemaal de Hooge Vuursche

~~Van de Raad~~

Na een klein jaar van voorbereidingen is het dan zover: op 21 mei a.s. wordt de tentoonstelling "Van Furs tot Vuursche" geopend. In het begin dacht de Werkgroep Oudheidkamer: dat valt wel mee. Men dacht over aardig wat materiaal in het archief te beschikken. Maar bij het uitzoeken daarvan viel dit wel een beetje tegen. Wat wisten de betrokkenen eigenlijk van de Vuursche? Ook dat viel tegen. Dan maar op pad, werd het wachtwoord. Eerst werd er contact gezocht met bewoners van grote huizen en instellingen. Deze reageerden allen zeer positief. Men verzamelde veel foto's en achtergrond-informatie. Ook het contact met enige dorpsbewoners leverde het een en ander op. Men was erg blij, nu ook eens in de Baarnse belangstelling te staan.

Door veel te lezen wat er over de Vuursche (Hooge en Lage) geschreven is, stuitten de speurders op onbekende bijzonderheden. Door vragen en zoeken in samenwerking met de ARWE werden vele problemen opgelost, maar raadsels bleven er toch ook nog. Wel weten we nu, dat er aan het eind van de Dorpsstraat een haven voor turfafvoer lag. Dat was dan wel zo'n vijfhonderd jaar geleden, toen de "turffoorlogen" in het Eemland in alle hevigheid woedden. We zijn ook aan de weet gekomen, dat kasteel De Hooge Vuursche het derde huis met die naam is. En voordat Prins Hendriksoord in 1872 gebouwd werd, stond daar een huis, Den Dolder genaamd. Het zou een uitspanning zijn geweest.

Al deze wetenswaardigheden en natuurlijk nog veel meer kunt u op de tentoonstelling zien. Mocht u vragen hebben, dan zullen wij proberen, die te beantwoorden. Ook aanvullingen zijn van harte welkom.

De Werkgroep Oudheidkamer roept u een hartelijk:

" Tot ziens op de Vuursche" toe.

BAARNSE PERSOONLIJKHEDEN VI

RENÉ DE CLERCQ: 1877 - 1932

Aangezien dit nummer geheel gewijd is aan de Lage Vuursche, hebben wij dit keer gezocht naar een "Baarnse persoonlijkheid" uit deze omgeving.

We zouden dus eigenlijk moeten spreken van een "Lage Vuursche persoonlijkheid", maar ook dit is niet juist, want de enige betrekking die er tussen René de Clercq en dit dorp bestaan heeft is dat hij er begraven ligt.

Niet alleen om deze reden hebben we lang gearzeld met onze keuze, maar ook omdat De Clercq in het Nederland van na de oorlog en zeker in België een nogal omstreden figuur is geworden.

Wie was deze man, wiens opvallende kubistische grafsteen ons altijd al opviel bij het passeren van de Lage Vuursche begraafplaats?

Uit een levensbeschrijving in het archief van de Oudheidkamer kwamen wij iets meer over hem te weten en hoe men ook over hem mag denken als schrijver of als mens, een persoonlijkheid is hij zeker geweest.

René de Clercq werd in 1877 te Deerlijk in België geboren als 14e kind van eenvoudige ouders. Zijn ouders hadden een kruidenierszaakje en wisten slechts met de grootste moeite het hoofd boven water te houden.

Op 14-jarige leeftijd werd de intelligente René naar het priestercollege te Thielt gezonden om overeenkomstig de wens van zijn ouders voor geestelijke te worden opgeleid.

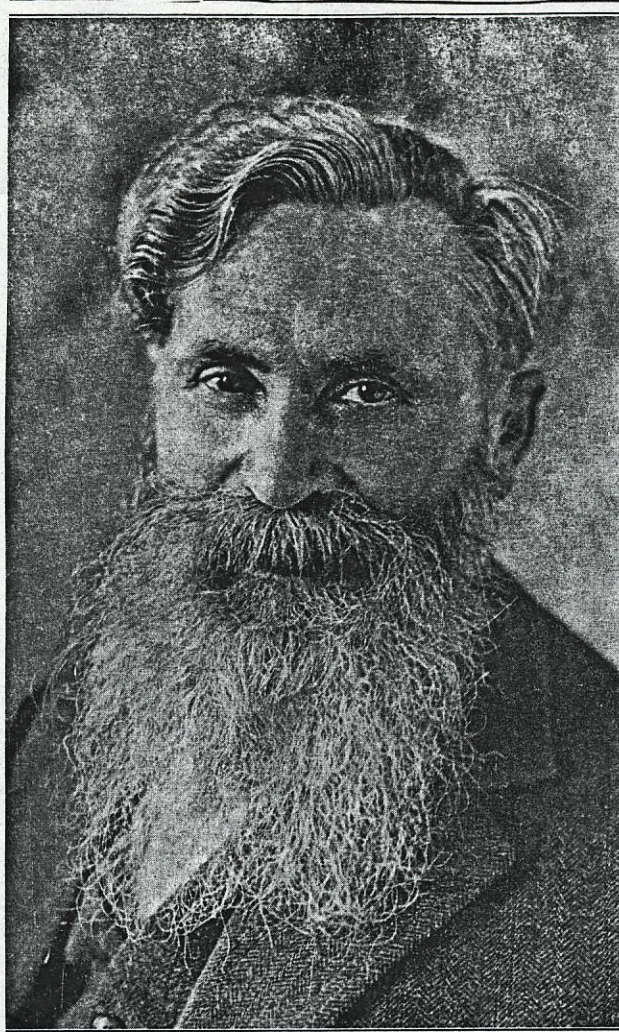
Hij bleef hier tot zijn 19e jaar.

Enkele maanden voor het eindexamen echter werd hij van school gestuurd wegens het maken van een spotrijmpje op één van de leraren en wegens zijn "opstandig gedrag".

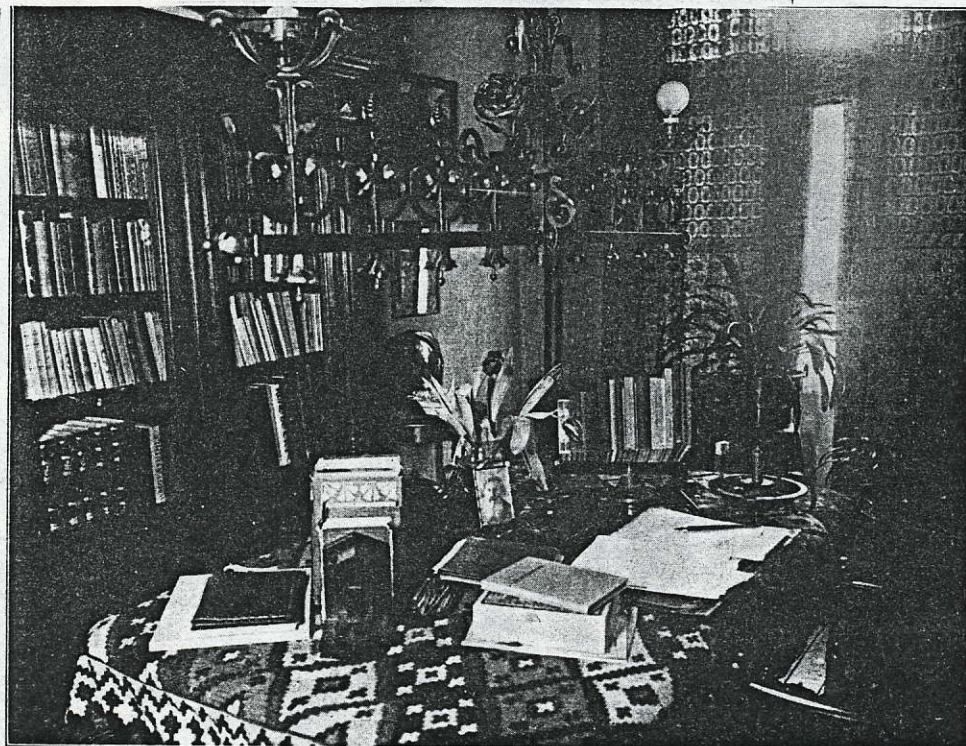
Na elders eindexamen gedaan te hebben, studeerde hij weer op verzoek van zijn moeder medicijnen, maar na 1 jaar staakte hij ook deze studie. Vervolgens studeerde hij letteren te Gent en promoveerde daar in de Germaanse filologie.

Hij werd leraar te Nijvel, Oostende en Gent, maar helaas kon hij slecht orde houden en alleen als hij uit zijn eigen werk voordroeg, was het stil in de klas.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog vlucht De Clercq naar Nederland. Hij wordt leraar aan de Belgische school te Amsterdam. Samen met enkele collega's richt hij het tijdschrift "De Vlaamse Stem" op, waarvan hij één der redacteuren wordt. De Vlaamse Stem hield zich in het begin op met algemene Belgische zaken en was vooral te beschouwen als een kontaktorgaan voor Belgische vluchtelingen in Nederland, maar allengs werd dit blad de spreekbuis voor vele Vlaamse activisten, die als ideaal een onafhankelijk Koninkrijk Vlaanderen voor ogen stond.

René de Clercq

De werkkamer van René de Clercq

Hoewel De Clercq inmiddels een vurig Vlaams activist geworden was, had hij in het begin toch moeite met een eventuele onafhankelijkheid van Vlaanderen, aangezien hij vooral Koning Albert hoogachtte.

Toch ondertekende hij een manifest, gezonden aan de Belgische regering, waarin op onafhankelijkheid werd aangedrongen.

Nadat hij op 11 juli 1915 in het Spanderswoud te Bussum een toespraak had gehouden ter gelegenheid van de herdenking van de Gulden Sporenslag, was voor de Belgische regering de maat vol. De Clercq werd ontslagen als leraar aan de Belgische school en nu brak een vooral financieel moeilijke tijd voor hem en zijn gezin aan.

De Vlaamse activisten in België, die inmiddels nauw met de Duitse bezetters waren gaan samenwerken om hun politieke doelen te verwerkelijken, ontvingen De Clercq in 1916 met open armen toen hij naar zijn geliefde Vlaanderen terugkeerde. En toen beging De Clercq een grote fout. Niet alleen liet hij zich voor hun politieke karretje spannen, hij accepteerde zelfs een hem door de Duitse bezetters aangeboden betrekking als conservator aan het Wiertz Museum te Brussel en werd tevens voorzitter van de Raad van Vlaanderen.

Verder hield hij propagandistische lezingen, o.a. voor Belgische krijgsgevangenen in Duitsland om anderen te winnen voor de Vlaamse gedachte.

Na de oorlog werd hem dit terecht zeer verweten en in 1918 werd hij samen met vele anderen zelfs hiervoor ter dood veroordeeld.

De Clercq vluchtte naar Nederland en leefde hier verder onder zeer gebrekkige omstandigheden.

Achtereenvolgens woonde hij in Amsterdam, Maartensdijk en Bussum, waar hij een kunsthandel "De Blauwvoet" in de Prinsenstraat begon.

Hier exposeerde hij schilderijen van Vlaamse schilders, zoals Gustaaf de Smet en Fritz van den Berghe.

Ook hield hij spreekbeurten overal in het land, waar hij voorlas uit eigen werk. Zijn geringe inkomsten en een ernstige maagkwaal maakten hem het leven moeilijk, toch weerhield het hem niet door te gaan met schrijven.

Zijn letterkundige produktie is werkelijk enorm groot geweest en het zijn zijn romans en vooral zijn gedichten geweest, die hem grote bekendheid hebben gegeven.

In ongekunstelde, sterk ritmische soms sentimentele verzen bezong hij de Vlaamse natuur, het huiselijk leven en de landelijke ambachten.

Veel van zijn liederen (op muziek gezet door Emiel Hullebroeck) werden gemeengoed, bijv. Tineke van Heule en De Gilde viert.

We kunnen in zijn werk 3 perioden onderscheiden:

1. Zijn jeugdpoëzie;
2. Zijn sociaal-geëngageerde periode, waarin hij opkwam tegen sociale wantoestanden (bijv. zijn gedichtenbundel Toortsen en zijn roman Harmen Riels);
3. Zijn Vlaamse strijd-lyriek (bijv. zijn gedichtenbundel De Noodhoorn).

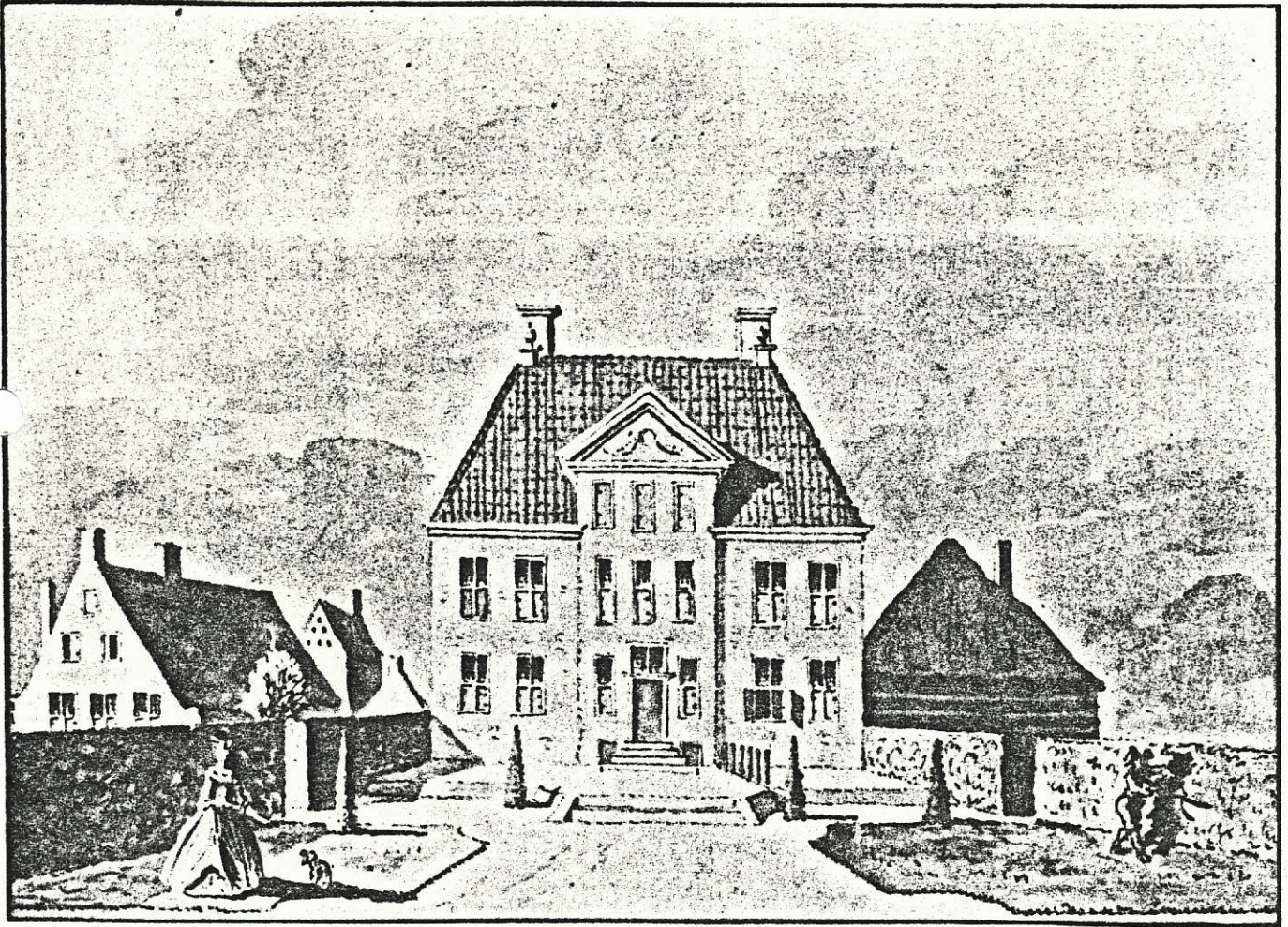
Het zou in dit bestek te ver voeren uitgebreid op zijn letterkundige werk in te gaan, evenmin ligt het op onze weg een waarde-oordeel hierover te geven.

De laatste 5 jaar van zijn leven woonde hij in Amsterdam met zijn trouwe vriendin Ria, die door het geven van muzieklessen voor beiden de kost verdiende.

Een paar dagen voor zijn dood logeerde hij bij vrienden in de Hollandsche Rading, in de hoop in deze rustige omgeving minder last te hebben van zijn zeer pijnlijke maagkwaal.

Het mocht niet meer baten, want op 12 juni 1932 overleed hij aldaar. Op 17 juni werd hij te Lage Vuursche begraven.

J. Kruidenier.

Pijnenburg 1731

Uitg. Nauta, Velsen. 2818.

Prins Hendriksoord, — SOESTDIJK.

HERINNERINGSBEELDEN UIT DE VUURSCHE

Op één van de bijeenkomsten, die wij hielden naar aanleiding van het Vuursche-nummer van "Baerne" - noem het deftig redaktievergadering - werd de suggestie gedaan om een rasechte "Vuurschenaar" aan het woord te laten over het wel en wee van vroeger. Toen viel de naam van juffrouw Van der Laan. Zij, dochter van de veldwachter uit Lage Vuursche, zelf reeds behorend tot de zeer sterken (over de tachtig), zou wel het één en ander weten te vertellen, was de mening.

Na enig tegenstribbelen verklaarde zij zich bereid om ons te woord te staan. En zo geviel het dat we op een koude lentedag naar Santvoorde trokken, waar ons een warm onthaal wachtte. Waarom zij haar oorspronkelijke omgeving ruilde voor het rusthuis in Baarn, werd in de loop van het gesprek uit de doeken gedaan.

Het werd geen zwaarwichtig interview met historische bijzonderheden, maar een genoeglijk kijkje achterom.

"Ik praat mijn vader dikwijls na", bekende zij grif.

Maar ook eigen ervaringen komen aan de beurt. "Tenslotte ben ik op de Vuursche geboren, zogoed als mijn vader en mijn grootouders, grootje en groffie, zoals dat bij ons heette." Autochtonen dus, evenals de families van Oosterom, Meerveld, Schaap, Stormbroek.... "We woonden in de Dorpsstraat, vlak naast de winkel."

Die kruidenierswinkel speelde een voorname rol in het dorpsleven. Het was de enige in zijn soort en bestond al sedert jaar en dag. Vader Van der Laan - hij werd 94 - wist zich nog te herinneren, dat als men erg veel had ingekocht en niet goed raad wist met het vervoer van de boodschappen, die per kruiwagen werden thuisbezorgd. Maar aan alles komt een eind en zo kon het gebeuren dat de winkel in de zestiger jaren werd opgehoeven en verkocht. Het pand ging over aan de eigenaar van restaurant De Lage Vuursche, Van Oosterom, die er personeelsruimte van maakte.

"Toen zag ik het niet meer zitten", verzucht de spreekster.

"Je kunt eigenlijk alleen nog maar op De Vuursche wonen als je een auto hebt. Vervoer is er niet, winkels zijn er niet, er is zelfs geen bakker meer. Je bent nu afhankelijk van zo'n winkelwagen."

Zij nam dus afscheid van haar dierbare geboorteplaats en zit nu al jaren zeer naar haar zin in Santvoorde.

Maar de Lage Vuursche ligt haar echt nog wel nauw aan 't hart.

Eigenlijk doet zij een relaas over al wat er niet meer is.

Geen winkels, geen vervoer, geen postkantoor; het huis waarin het postagentschap gevestigd was aan de Eikenlaan is verkocht.

"Ontzettend dom van de gemeente Baarn, nu moeten ze weer ergens anders onderdak zoeken", is haar commentaar.

Zij steekt haar mening niet onder stoelen of banken.

"Tja, toen de school verdween was dat wel een schok.

De kinderen moeten nu buiten het dorp leren lezen en schrijven het zijn er maar weinig. Er zijn geen jonge mensen meer op de Vuursche.

En dan ineens fel: "Toch moest er zo nodig een dorps huis komen. Ik zeg nog tegen die wethouder van jullie (i.c. mevrouw De Leeuw, thans burgemeester van Eemnes): niet doen, wat moeten we met zo'n lokaal? Het kost alleen maar handenvol geld. Maar ja, het kwam er toch. En wat hebben ze eraan? Een duur paard op stal en het dak is al lek heb ik me laten vertellen.... Je kunt toch wel nagaan, dat als er niet eens meer een school kan bestaan, die zorg voor de jeugd een beetje overdreven is."

Ja, die school. Oorspronkelijk was het een openbaar instituut, later kreeg het Christelijk onderwijs er vaste voet.

Er vallen weer namen: de meesters Hengeveld, Meeuwse, Bongers Van der Laan." Geen familie hoor, allemaal import.

De school kwijnde, werd uiteindelijk afgestoten en ging ten slotte tenonder bij een brand.

We zoeken de weg weer terug naar het verleden. Vader Van der Laan, gedeeltelijk in dienst op het kasteel van de familie Bosch van Drakestein, kreeg ongenoegen met zijn broodheer en werd daarom aangezegd zijn dienstwoning te verlaten.

Hij deed zijn beklag bij de burgemeester in Baarn, die het huis zonder blikken of blozen vorderde. Dat kon in die dagen nog zonder formaliteiten en formulieren. Ook bezorgde de burgervader hem een nieuwe baan: Van der Laan werd aangesteld als veldwachter over een rayon, dat ook de Hooge Vuursche en Peijnenburg omvatte. Hij waakte toen over een paar honderd ingezetenen. Lopende of per fiets oefende hij zijn dienst uit; 's nachts zorgden drie nachtwakers voor orde en rust.

Het ging allemaal nogal gemoedelijk toe; in zijn hele carrière werd er slechts twee keer een robbertje gevochten.

Men had kennelijk nog eerbied voor het gezag.

Achter de school was een cel gebouwd - voornamelijk bestemd voor dronkemannen en zwervers. Vader Van der Laan was de kwaadste niet; gedroegen de gevangenen zich behoorlijk, dan kregen ze een bordje karnemelkse pap uit eigen keuken.

Toen dit bekend werd stak men daar van hogerhand een stokje voor, maar moeder Van der Laan liet haar dochter dan wel eens stiekum een kom koffie naar de delinquent brengen.....

Met de jaren veranderde ook het leven op de Vuursche.

Vorbij waren de tijden dat "de heel ouwe Van Gosterom" recht sprak in de opkamer van zijn café; voorbij was de tijd dat een veldwachter zijn ronde in burger liep. Van der Laan kreeg een uniform en een rijksveldwachter kwam hem assisteren bij het werk. De cel raakte in onbruik; met de intrede van de telefoon belde men naar het Baarnse politiebureau als er iemand was opgepakt en dan verscheen er een echte agent in een Fordje om de boosdoener af te voeren.

Maar de onderlinge band tussen de plaatsgenoten bleef hecht. Men kende elkaar en hielp elkaar in vreugde en nood.

De vreugden waren - afgezien van familiefeestjes - gering: openbare festijnen kwamen vrijwel niet voor. Natuurlijk werd er wel uitgebreid Koninginnedag gevierd op 31 augustus en met Sinterklaas organiseerde "mevrouw Betsy", een zuster van jonkheer Bosch van Drakestein, een kinderfeest. Maar dat was al.

Ook de noden wogen over het algemeen niet zwaar. Als er brand uitbrak, dan ijelde iedereen naar de dorpspomp of de drie brandputten om het vuur te bedwingen. Vaag herinnert de vertelster zich "zo'n raar ding", waarmee ze een handbrandweerpomp bedoelt. De klok van de kerk werd op een bepaalde manier geluid, zodat iedereen wist dat er onraad was.

Het oude kerkje speelde een belangrijke rol in het Vuursche leven. Het was het enige bedehuis ter plaatse en ook de bewoners van de Hooge Vuursche en Peijnenburg kerkten er. Soms kwam er hoog bezoek uit Soestdijk: dan werd er een looper uitgekegd, veldwachter Van der Laan stond stram in de houding en Koningin Emma liet zich gracieus naar de hofbank leiden. Het gebeurde eens dat Koningin Wilhelmina onaangekondigd verscheen. Het dorp sprak er nog dagenlang over. Stel je voor: geen looper en niemand om Hare Majesteit te ontvangen en te begeleiden. En dan te denken dat "gewone burgers" in de koninginbank hadden kunnen zitten! Want hoewel de Bosch van Drakesteins, de Insingers, de Boissevains allen hun eigen bank hadden, mocht de gemeente daar vrijelijk gebruik van maken als men plaats tekort kwam. Je ziet het voor je: een sfeervol kerkje, het oude orgel - geschenk van de familie Insinger van Peijnenburg - preluderend en de Vuurschenaren aanschuivend in de particuliere banken.

Nog kennen we het kerkhofje, dat zo lief ligt naast de oude kerk. "Er liggen belangrijke mensen", zegt juffrouw Van der Laan gewichtig. En als eerste noemt zij haar vader, "want die is de beste veldwachter geweest die de Vuursche ooit gehad heeft". Na hem komen pas de Insingers, bekend om hun "Egyptische graf", zoals zij de tombe noemt, de Boissevains en alle andere notabelen, waarvan de Vuursche voor een groot deel leefde. Katholieken werden in Soesterberg begraven; heel het dorp ging dan achter de stoet aan. Of de veldwachter meeging vermeldt de geschiedenis niet.

Gaandeweg veranderde het leven. De gemoedelijke kleine samenleving, die zo'n beetje een eigen leefpatroon vaststelde, werd meer en meer beïnvloed door voorschriften van de gemeente Baarn. Vader Van der Laan mocht geen boodschappen meer doen voor zijn dorpsgenoten als hij zijn wekelijkse tocht naar het Baarnse politiebureau ondernam om verslag uit te brengen van wat er op "zijn" werkterrein geschied was.

Na zijn pensionering bleef hij de Vuursche trouw. Toen zijn vrouw was gestorven werd hij verzorgd door zijn dochter. Inmiddels was de familie verhuisd van de Dorpsstraat naar de Kloosterlaan. Wanneer het klooster er gekomen is kan juffrouw Van der Laan zich niet goed meer herinneren. Wel weet zij te vertellen dat men er altijd kon aankloppen bij ziekte. En in de Tweede Wereldoorlog was het een toevluchtsoord voor onderduikers, tot de zaak werd verraden. Vader Van der Laan, toen al een tachtiger, was daar buiten zijn schuld ook nog het slachtoffer van, maar zijn kwieke dochter wist hem met rappe tong en "veel leugens" los te krijgen.

Het gesprek loopt ten einde. Het is of we in een oud boek hebben zitten bladeren, waarin de tijd die werd beschreven een vredige, veilige tijd leek. Waarin kleine jonkertjes tijdens het vrije kwartier op het schoolplein hun plak chocola voor een snee roggebrood ruilden met de dorpskinderen, waar de toegang tot de plaats werd gemarkeerd door tolbomen, waar je als voetganger gratis door mocht, maar waar voor fiets, paard en wagen en later auto's doorgangsgeld geofferd moest worden. Toen de wegen ter bevordering van het verkeer onderhanden werden genomen en gemoderniseerd, verdwenen de tolleren.
Er verdween zoveel. Er kwam ook veel bij.
Je kunt nu op de Vuursche kamperen, minigolf spelen, pannekoeken eten in velerlei vorm.
Een enkele kunstenaar geniet er nog van de rust onder de bomen. Een kleine gemeenschap, eens hecht aaneengesmeed, toont nog Vuursche-trouw, zij het gestroomlijnd.
Want de wereld verandert en de mens ook.....

E. Witsenburg-Horsman

DE VUURSCHE KEI

Wie weleens de Lage Vuursche heeft bezocht kent natuurlijk de kei, die aan de straat voor de "herberg" ligt; log en zwaar en ook wel een beetje geheimzinnig.

Want hoe is dat stenen gevaarte hier ooit gekomen? Was het een offersteen? Een hunebed? Een grensteken?

Veel is daarover gediscussieerd en geschreven, maar zekerheid omtrent het geschiedkundig verleden van de indrukwekkende steenklomp bestaat er nog steeds niet.

Ondertussen blijft de kei een verrukkelijk speelgoed voor de jeugd. Als kinderen werden wij aangemoedigd om erin te prikken, want als je dat lukte dan kwam er bloed uit.

Heel wat spelden hebben we er destijds op kromgeduwd en stomp gekregen, maar er kwam nooit een druppel bloed tevoorschijn!

Tot degenen die een studie wijdden aan dit stenen fenomeen behoort ook onze plaatsgenoot, de journalist H. Bronkhorst, die zich jaren geleden verdiepte in de historie van de kei. Zijn konklusie was dat de Vuursche Kei geen Germaanse offersteen en ook geen hunebed was, maar dat het geval pas aan het eind van de achttiende eeuw voor de herberg werd neergelegd.

Hoe de heer Bronkhorst tot deze gevolgtrekking kwam? Wel, hij dook in diverse publikaties en ook oude prenten verstevigden zijn mening.

Pas in de vorige eeuw werd de kei voor het eerst beschreven en twee geleerde heren kwamen elk met een eigen theorie naar voren.

De ene geschiedschrijver meende met een Germaanse offersteen te doen te hebben en noemde de kei een "altaar".

Op dit altaar zouden de oudste bewoners van deze streek, die hun doden in de heuveltjes rondom Drakestein begroeven, geiten, herten of andere dieren (er wordt zelfs over wolven gesproken) aan Wodan hebben geofferd. Op een oude prent staat de kei afgebeeld met als onderschrift: De Vuursche Dollen (offersteen).

De tweede historicus bestreed de offersteen-theorie en meende met een hunebed te doen te hebben. Vreemd is het wel dat daar nooit eerder aandacht aan zou zijn besteed. Reeds in de Middeleeuwen bestonden er talrijke mededelingen over grote stenen in Gooi en Sticht. Zij fungeerden vaak als grenstekens en daar had de Vuursche kei echt wel voor kunnen dienen, want de Goois-Stichtse grens liep vele jaren precies over deze plek. Er bestaat een bericht over een "blauwe sarck bij Sinte Martinsdijck" en over "drie groote keeselsteenen" bij Hollandsche Rading, maar nooit werd de Vuursche kei genoemd. Het is natuurlijk mogelijk dat de steen onder een heuveltje verscholen lag, maar een afbeelding uit 1788 van de oude herberg toont duidelijk aan dat er toen geen kei en ook geen heuveltje voor de behuizing lag.

Uiteindelijk vond speurder Bronkhorst in het Rijksarchief te Utrecht een afbeelding van de dorpsweg, waarop de herberg is te zien en waarop ook de kei prijkt.

De tekening was gedateerd 1800. Ra, ra, hoe kwam de kei daar nu ineens?

Daar kwam een ander verhaal bij te pas. In 1893 verklaarde een toen 70-jarige arbeider uit Hilversum dat hij in zijn prille jeugd een oude man, Jan van Amersfoort geheten, had horen vertellen dat hij als jonge kerel met enige collega's de steen met behulp van een takel "uit de grond had getrokken". Weliswaar niet op de plek waar hij nu ligt, maar achter de toenmalige molen. Het verrollen van de steenmassa schijnt dus inderdaad vóór 1800 gebeurd te zijn.

Weg theorie van het hunebed dus! Trouwens, men had ter plaatse al eens een onderzoek ingesteld naar mogelijke asresten of aardewerk. Er werden alleen wat glasscherven uit later dagen gevonden.

De heer Bronkhorst neemt dus aan - en met hem vele anderen - dat de kei van de Vuursche net zo min historische betekenis heeft als z'n broertjes uit Amersfoort en Hilversum.

Maar de Vuursche kei heeft ondanks de geschiedkundige verloochnening niets aan allure ingeboet. De steen is en blijft een bezienswaardigheid, die zelfs Lodewijk Napoleon tijdens een bezoek aan Drakestein ertoe inspireerde om met paard en al bovenop het stenen gevaarte te springen en zo een levend ruitersstandbeeld te vormen, al was het maar voor heel even.

Offersteen, grensteken, hunebed, sokkel voor een ruitersstandbeeld, kinderspeelgoed..... de kei is populair gebleven tot op de dag van vandaag.

o-o-o-o-o

HET KERKJE VAN DE VUURSCHEN

Weer was de Baarnse publicist H. Bronkhorst onze voortreffelijke leidsman, toen wij gegevens over het kerkje van de Lage Vuursche zochten. Dat kleine bedehuis heeft eeuwenlang een rol gespeeld in het Vuursche leven. Als belangrijkste bijzonderheid mag men wel stellen, dat deze kerk in het groen tot één van de vroegste protestantse kerkgebouwen in ons land gerekend mag worden. De Vuurschenaren waren oorspronkelijk uiteraard katholiek. Utrecht was in de zeventiende eeuw nog overwegend Rooms, maar de naburen in Holland hielden reeds lang over naar het protestantisme, gezien de overgang van de kerk in Hilversum op het eind van de zestiende eeuw. Toen Drakestein onder invloed van politieke omstandigheden in hervormde handen terecht kwam, gingen vele dorpelingen tot de nieuwe leer over. Op 13 april 1657 richtte de hervormde gemeente te Lage Vuursche dan ook een verzoekschrift aan de Classis van Amersfoort om 's zondags een godsdienstoefening te mogen houden in een schuur, die achter het kasteel was gelegen (waarschijnlijk is dit gebouwtje in de vorige eeuw afgebrand). Men omkleedde dit verzoek met klemmende redenen, zoals: "Wij zijn sterk in getal en kunnen niet dan met uiterste moeite godsdienst op andere plaatsen waarnemen." Bovendien werd men "bevochten door de roomsgezinden op 't Gooi en in Holland wonend," en zo liep men "perijkel tot afgoderij te vervallen."

In juni van hetzelfde jaar kwam de toestemming van de Classis af en kon men legaal in de schuur samenkomen. Deze toestand beviel de toenmalige heer van Drakestein niet en met een groot gebaar schonk hij de hervormde gemeente grond voor een kerk plus pastorie plus kerkhof. Met drie andere welgestelde gemeenteleden, wonende op Hooge Vuursche, Pijnenburg en Splinterenburg (een landhuis dat gestaan moet hebben aan de Vuursche Steeg) zorgde hij voor de nodige bouwfondsen en in november 1659 werd het kerkgebouw ingewijd door dominee Nicolaas van Hasselt. Het kerkje was bijzonder harmonisch van bouw. De bouwmeester had vastgehouden aan een model, dat herinneringen oproep aan een kleine Middeleeuwse, enigszins Romaans aandoende kruiskerk. Blijkbaar had hij niet veel op met de toen in zwang zijnde laat-barok ontwerpen.

In het leven op de Vuursche bleef de kerk een grote rol spelen. Alle notabelen uit de omtrek woonden er de diensten bij in eigen banken, overledenen werden in de familiegrafkelders bijgezet. Helaas kreeg de kerk in de negentiende eeuw een grondige opknappbeurt, die zoveel geld vergde, dat de kerkeraad besloot om het originele doophek en vier glas-in-lood ramen te verkopen.....

Een eeuw later onderging het gebouw opnieuw een restauratie. Dit keer ging men met meer kennis van zaken te werk en zo trachtte men het geheel weer in de oorspronkelijke stijl te herstellen.

Pas in het midden van de vorige eeuw kreeg de kerk een orgel. Of het een erg fraai instrument was valt te betwijfelen, want ongeveer 30 jaar later schonk de bewoner van het landgoed Pijnenburg, de heer Insinger, de gemeente een nieuw orgel.

Tal van predikanten begonnen hun carrière op de Vuursche. Enkel van hen zouden later naam maken als hoogleraar of literator. Eén van hen was de destijds vermaarde letterkundige Adam Simons, die van 1793 tot 1799 in de toen nog kleine pastorie van de Vuursche huisde. Het predikantshuis bleek al spoedig te klein en werd vervangen door een grotere behuizing.

Professor Simons wijdde jaren nadat hij de Vuursche vaarwel had gezegd de volgende gloedvolle regels aan de gemeente, waar hij als jong voorganger had gestaan:

 Zo zag mijn oog, in vroeg're dagen
 De zuilen die den hemel schragen
 In 't Vuurscherbos, met diep ontzag.
 't Was of de geesten mij verschenen
 En op het kerkhof weer verdwenen,
 Waar mijn kleine woning lag.

Het plekje in het Sticht bleef voor hem een dierbare, zij het ietwat weemoedige herinnering!

0-0-0-0

IN DE VUURSICHE STOND DE TIJD BIJNA STIL

De Vuursche is waarschijnlijk het meest romantische dorpje tot ver in de omtrek. Alle benodigde elementen hiervoor zijn immers aanwezig, zoals een "kasteel", een oude dorpsstraat, een herberg uit vroeger tijd, een smidse, een intiem kerkhofje naast een harmonisch kerkje en nog ettelijke andere curiositeiten.

Het merkwaardigste is echter wel, dat dit dorpje ons zo direkt in een vroegere tijd plaatst, tenminste als we even niet letten op de vele toeristen, de patatluichten en de blijkbaar onoverkomelijke nieuwbouw.

Voorals in de winter, wanneer de toeristen minder talrijk zijn, kan de wandelaar zich nog voelen als "de man die honderd jaar sliep".

De herberg, het tegenwoordige restaurant, dateert in zijn oorspronkelijke gedaante uit de vijftiger jaren van de 17e eeuw. De vormen van het oude gebouw zijn nog duidelijk terug te vinden, zoals we uit een oude afbeelding kunnen konstateren.

Toen, mede door de aanwezigheid van het kort te voren gebouwde slot Drakestein, er vrij veel vertier in het dorp kwam van doortrekkende en logerende gasten, kwam de herberg op het kruispunt van verscheidene wegen (naar Loosdrecht, Maartensdijk, Soest, Baarn, Laren en Hilversum leidend) tot stand. Binnen ziet men nog een fraaie schouw, benevens een haardplaat met een afbeelding van een koopman uit de Levant. In vroeger tijden schijnt in de herberg wel recht gesproken te zijn. Het huis zou dan ook tevens het Regthuis geheten hebben. Zelfs spreekt men wel van "een schout van de Vuursche", die hier gezeteld zou hebben, terwijl anderen zelfs zover gaan met te beweren, dat de Vuursche oudtijds de Hoge Jurisdictie of het Halsrecht had, d.w.z. dat hier uitspraak gedaan mocht worden in ernstige strafzaken, waarbij de doodstraf kon worden uitgesproken.

Wel is het een feit, dat hier tot in de tweede helft van de vorige eeuw nog huwelijken werden gesloten.

De molen van de Vuursche, die helaas in het begin van deze eeuw verdween, stond tegenover Klein-Drakestein. Het was een Korenmolen van het type "Wipmolen", d.w.z. op een piramidevormig bovenstuk. De kubus kon men naar de wind kruien. Dit type is in ons land bijna verdwenen. Hij dateert vermoedelijk uit 1659. In ieder geval stond de molen er in de tweede helft van de 17e eeuw al, want we kennen een tekening van het dorp uit die tijd waar hij al op staat. Men zal er wel voornamelijk gerst, rogge en haver hebben gemalen, want dat waren behalve boekweit de gewassen die men in deze tijd hier het meest verbouwde.

Omstreeks 1903 liet de eigenaar de molen afbreken, want de zaken gingen niet best meer. Het aantal boeren was vermindert en het bos werd steeds hoger, waardoor de molen te weinig wind ving. In 1880 heeft men de molen nog 4 meter opgevijseld, maar ook dit gaf weinig respijt. De laatste mulder was de heer W. van den Born.

Klein-Drakestein

Over het huis Klein-Drakestein zijn helaas hoegenaamd geen gegevens voorhanden. We weten alleen dat het dateert uit 1780 en dat het toen werd bewoond door de gezusters Van Loon. Het is een bijzonder mooi, zeer voornaam gebouw.

Een juweeltje van architectuur, juist door de eenvoudige constructie. Het is een kubusvormig landhuis met zadeldak. De negen lange ramen geven de voorgevel een zeer statig aanzien. Het is opmerkelijk dat de zijgevels niet van vensters zijn voorzien. Het huis, dat jarenlang eigendom is geweest van de familie Bosch van Drakestein, is thans in het bezit van de familie Rote.

Drakestein

Het slot Drakestein werd gebouwd in het jaar 1640.

De opdracht tot de bouw was gegeven door Jonkheer Ernst van Reede, die een jaar tevoren volgens de officiële verkoopakte de "naecte Heerlijkheid van de Vuys met de Warnaertshofstede ende Sestick Mergen" (52 ha) had gekocht. Het huis werd opgetrokken in laat-renaissance stijl met een regelmatige achthoek als grondvlak.

Het was aan alle kanten omgeven door een gracht. Het dak is in de loop van de eeuwen enkele malen van vorm veranderd. Oorspronkelijk stonden op de vier hoeken kleine torentjes, terwijl de dakvensters van kleine slanke spitsen waren voorzien. In de 18e eeuw werden deze verwijderd.

In al zijn eenvoud was het huis toen mooier dan het nu is met dat ene klokketorentje in het midden, al is het ook nu nog een voornaam en indrukwekkend bouwwerk.

De naam van de architect is niet bekend, maar de hele stijl doet veel denken aan die van de beroemde Vingboons, bouwmeester van veel huizen langs de Amsterdamse grachten en de architect van het vlakbij gelegen Pijnenburg.

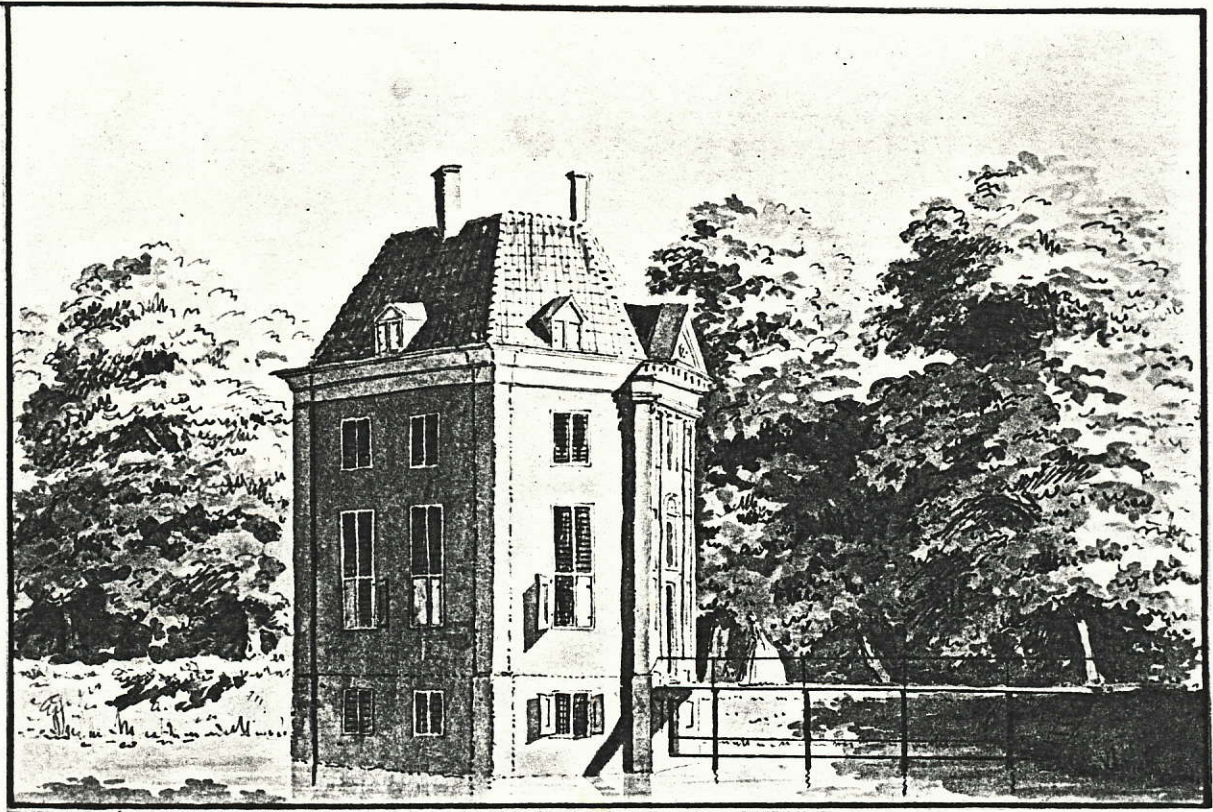
Het huis heeft in de loop der tijden veel eigenaars gekend. Maar drie geslachten hebben een belangrijke rol in de historie van Drakestein gespeeld. In de Middeleeuwen waren het de Drakenburgs, in de 17e eeuw de Van Reede's, welke familie in deze tijd niet minder dan 17 buitens en kastelen in Nederland bezat. In de 19e en 20e eeuw waren de Bosch van Drakesteins eigenaars van het slot.

Het park rond het slot werd grotendeels in de 19e eeuw aangelegd. Er waren vroeger een aantal bezienswaardigheden, zoals de hermitage, de ijskelder, de grotjes, de Konijnenberg en de Viskom. Hiervan is helaas weinig meer over.

Bij onze naspeuringen konden we alleen nog restanten van de ijskelder en wat stenen, vermoedelijk afkomstig van de hermitage, ontdekken.

De hermitage werd ook wel de kapel genoemd. Hier zou volgens overlevering vroeger een kluizenaar of hermiet hebben gewoond. In werkelijkheid werd het bouwsel echter een eeuw geleden als een soort ruïne opgetrokken door slotbewoners uit een meer romantische tijd dan de onze.

45

Drakesteyn ± 1750

Klein Drakesteyn

Hermitage "Drakesteyn"

Restaurant "De Lage Vuurse"

"FRISIA STATE" BAARN

"Frisia State" Baarn

De ijskelder diende om het ijs te bewaren, dat 's winters uit de vijver werd gehakt. In de zomer werd het gebruikt om allerlei levensmiddelen goed te houden. Vlak daarbij lag een heuvel, waarvandaan men vroeger nog een prachtig uitzicht had over de heide en de woeste grond, die zich toen immers tot Hilversum en Laren uitstreekte. Het was de Konijnenberg. Het is jammer dat al deze curiositeiten verdwenen zijn, maar gelukkig is er in de Vuursche genoeg bezienswaardig overgebleven.

Naar H. Bronkhorst.

MEDEDELINGEN

Afhaaldienst

Leden, die een lezing willen volgen maar voor wie het vervoer bezwaarlijk is, kunnen voortaan hiertoe bellen naar mevrouw Astro-van Hasselt, Prinses Beatrixlaan 4, tel. 02154 - 12435.

Mevrouw Astro is bereid gevonden dit vervoer te organiseren, waarvoor onze hartelijke dank.

De rubrieken "Door u" en "Waar en Wie" komen dit keer, i.v.m. ons Lage Vuursche-nummer, te vervallen.

De vragen over Frisia State werden door meerdere leden beantwoord, waarvoor onze dank.
Frisia State stond aan de Amaliaalaan.
De eigenaar was de heer Fokkinga.

DRIE MAAL "DE HOOGE VUURSCHÉ"
 =====

Enkele jaren geleden verscheen van de hand van wijlen de Heer G. Hooyer, bekend als schrijver over de geschiedenis van Baarn, een artikel in de Baarnsche Courant onder de titel "Stond op de Hooge Vuursche eens een groot kasteel?"

Het huidige hotel "Kasteel De Hooge Vuursche" zou het derde huis van die naam zijn, gebouwd in 1911/12 door de bekende architect Ed. Cuypers. Van pl.m. 1840 - 1912 stond tegenover het huidige hotel de villa "De Hooge Vuursche", waarvan de smeedijzeren hekken en oprit nog getuigen.

Voordien - in elk geval tot 1815 - bestond er al een huis "De Hooge Vuursche". De juiste ligging was niet precies bekend, maar de Heer Hooyer vertelde mij eens "vermoedelijk achter het Zouthuisje".

In het archief van de Oudheidkamer bevindt zich echter een schetsje, getekend door wijlen de Heer J.K. van Loon (destijds Voorzitter van de Oudheidkamer, later ere-lid van onze Kring), waarop het eerste huis dicht bij de oude tol getekend staat. Bosaanleg en vijvers ter plekke doen inderdaad vermoeden, dat in de omgeving een huis van enige importantie moet hebben gestaan. Afbeeldingen van een dergelijk huis waren ons tot voor kort echter onbekend.

Bij een ontmoeting met Drs.O.L. van der Aa, die een groot deel van zijn jeugd in Baarn en De Vuursche doorbracht, vertelde deze mij in het bezit te zijn van fotos van aquarellen uit 1787 van de eerste "Hooge Vuursche" en tuinen. De aquarellen (door de schilder J. van der Wall, die in 1788 op de Vuursche overleed) werden in de dertiger jaren in Utrecht geveild en Drs. van der Aa kreeg van de veilinghouder toestemming deze voordien te laten fotograferen.

Op mijn verzoek of wij de fotos mochten laten kopiëren of tenminste in bruikleen voor onze a.s. tentoonstelling ontvangen, kreeg ik deze voor de collectie Oudheidkamer ten geschenke. Het betreft een vijftal fotos, één van het huis met bijgebouwen, en vier van de tuinen met menagerie, kapelletje, tempeltje en vijvers. Dat de werkgroep Oudheidkamer blij is met deze aanwinst laat zich denken! Copie-foto van het huis vindt U hierachter afgedrukt, evenals "de vijvers met Sparrenlaan". Wanneer we letten op de vorm van de afgebeelde vijver zien we verrassend veel overeenkomst met de z.g. "kruisvijver" (zie in "Dit is Baarn 1981/82", blz. 204).

De eerste "Hooge Vuursche" zou volgens gegevens van Jhr.Mr. L.M. Rutgers van Rozenburg in 1795 als zomerhuis gekocht zijn door Jhr. Louis Rutgers van Rozenburg (1764-1839) van een lid van het bekende patriciërsgezicht v.d.Muelen uit Utrecht. Jhr. Louis R.v.R. zou in 1815 opdracht hebben gegeven het huis te slopen. Wat hij met de grond deed is vooralsnog onbekend.

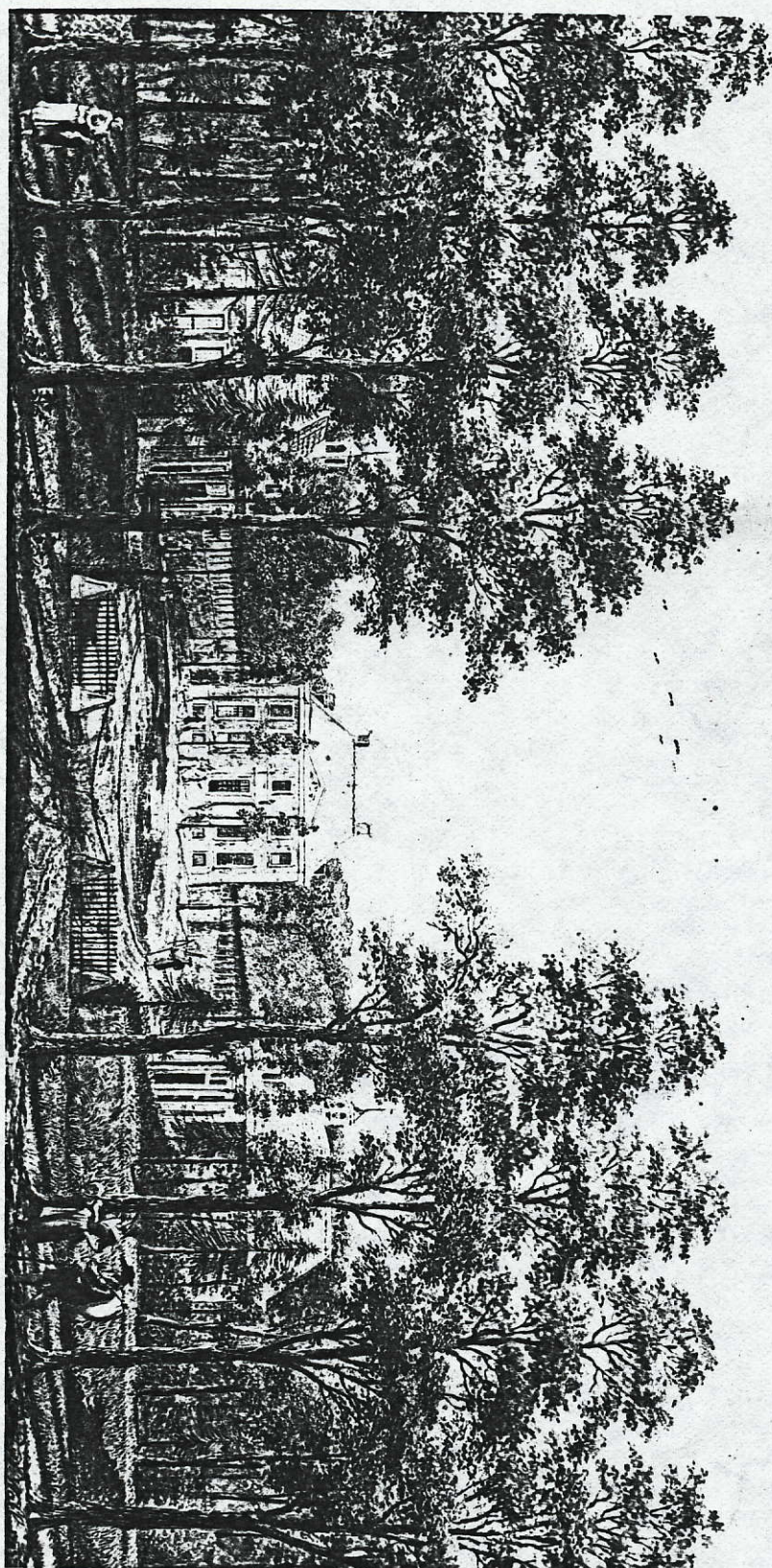
Vanzelfsprekend worden naspeuringen verricht. De notariële akte uit 1795 ontbreekt helaas en onbekend is nog welke v.d.Muelen het huis verkocht. Stukken uit het familie-archief v.d. Muelen bevinden zich her en der, zodat hiermede wel enige tijd gemoeid kan zijn. Tenzij we weer geluk hebben! Mochten mensen met belangstelling in archief-onderzoek willen meewerken, dan uiteraard gaarne contact. En mocht U meer voelen voor een wandeling in de vrije natuur een kijkje in de omgeving van de kruisvijver is alleszins de moeite waard!

G.H. Grootendorst-Doornekamp

Bronnen: archief Oudheidkamer

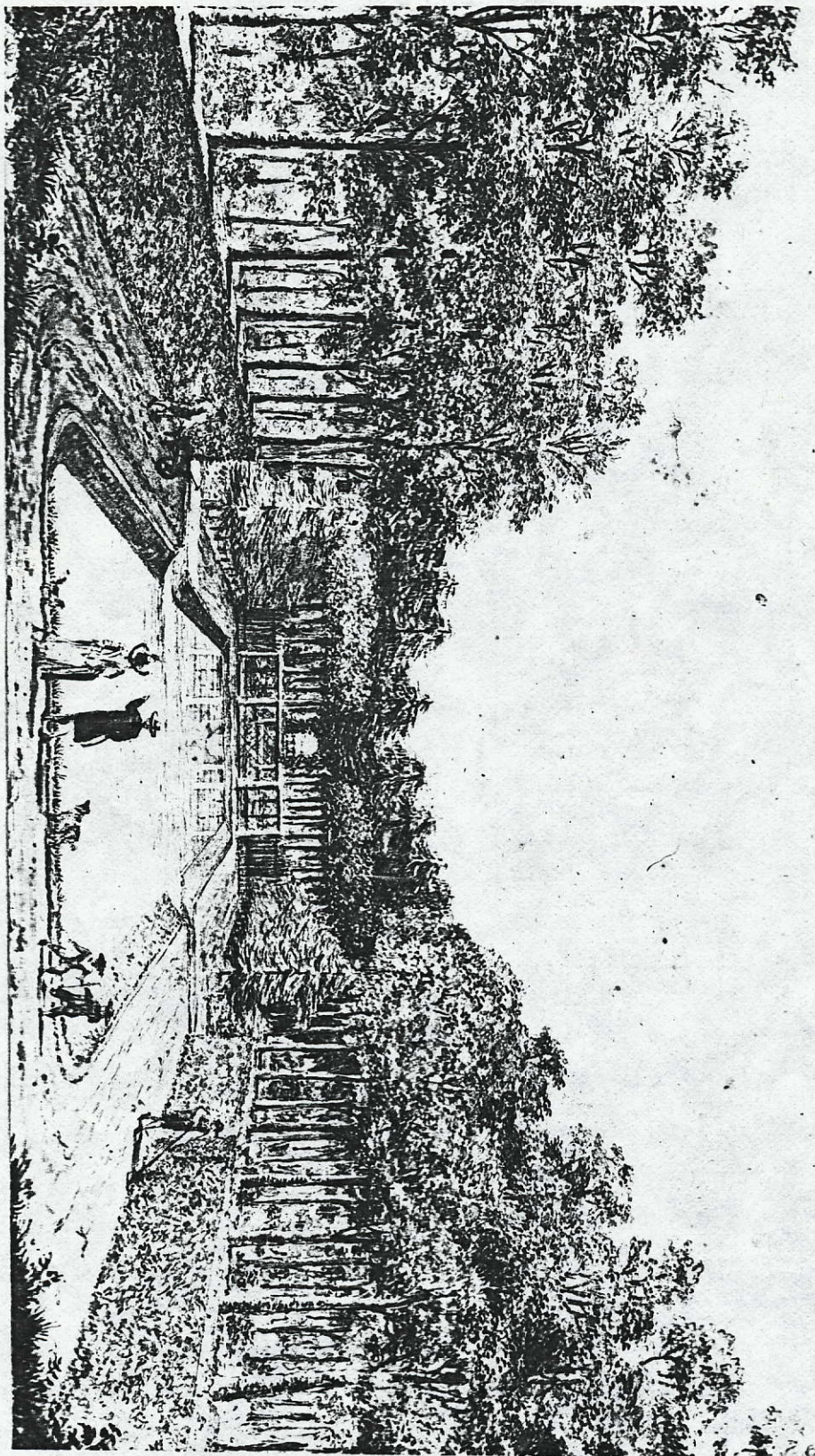
" Jhr.Mr.L.M. Rutgers van Rozenburg
 centr. register Familie-archieven
 Belastingmuseum Rotterdam
 "Dit is Baarn 1981/82", uitg. Drukkerij Bakker

De Hooge Vuursche
aquarel 390x500 mm
J.v.d.Wall 1787

De Hooge Vuursche
De vijvers met
de Sparrenlaan
aquarel 240x320 mm
J.v.d.Wall

53

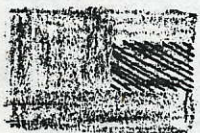

Uit archief Oudheidkamer
 Situatieschets getekend
 door de Heer J.K.v.Loon

Tol 54

1790-1860
 huis van 1791
 (stamp)

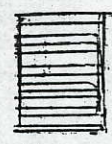
Herbergweg Hilversum - Baarn

↑
 Geraende was het
 oude herbergje de
 Roskam, dat in 1860
 werd afgebroken, om
 plaats te maken voor
 het huis de Hooge
 Vuursche. Dit huis
 werd in 1912 afgebrak-
 en, en vervangen om het
 kantoor van de rijkspol-
 tie.

Kantoor de Hooge Vuursche
 gebouwd in 1912/13
 gedeeltelijk verbrand 2/12
 en na halve restauratie
 als hotel in gebruik ge-
 ween 1947

Herberg
 vde
 Roskam

sedert 1860
 huis quardij

met op
 schaal
 getekend J.K.

Het oudst bekende huis, de Hooge Vuursche stond aan de noordzijde
 rechts van den weg van Baarn naar Hilversum, even vóór de Tol, die aan den
 weg stond. Dit huis was tot ongeveer 1850 bewoond, tot het in 1860 werd af-
 gebroken. Vermoedelijk zal hier de hennel voor het gerecht gestaan hebben!

Op de plaats was sedert jaren (in 1698 was er al sprake van) een herberg
 de Roskam stond, die in 1860 werd afgebroken, vervree in dat jaar het huis „de
 Hooge Vuursche“. Deze villa - ook eens bewoond door de familie Rodgers van Rop-
 lung, - werd in 1912 gesloopt en vervangen door het „Kantoor de Hooge Vuursche“
 van den Dr. P. H. J. Geyssels de architect was 2 aan de overzijde van den weg wederig
 bebouwd. De rechtpleging was toebereid aan het Hooge Gerecht van Baarn
 en onderhoorige dorpen dat Prins Willem III, den latere Koning had bevolen.

J.K.